

TRANSCRIPT Zaadbommen en geschiedenisles over feministische media. Met Inge Frank van Vught (afl. 133)

Met alle dank aan Amberscript voor de software en alle menselijke transcripters van transcriptclub A: Paulien, Yvonne, Ymke, Melissa, Paula, Pieke, Guusje, Maaïke, Tess, Anna, Claartje, Isidore, Maaïke & Robin.

NYD Dag zaadbommen en vlinders, je luistert naar DAMN, HONEY

START INTRO TUNE

ML De podcast over shit waar je als vrouw van deze tijd mee moet dealen

NYD Mijn naam is Nydia

ML En ik ben Marie Lotte

NYD En dit is aflevering 133

ML Met vandaag in de studio hebben kunsthistoricus en boekwetenschapper Inge Frank van Vught. Met hen duiken we de geschiedenis in, we love geschiedenis, en gaan we het hebben over feministische media, of beter gezegd: de women-in-print movement. WELKOM!

ING hoi

ML & **NYD** hoi, hoi!

ML onlangs verscheen je boek 'Vlinders kom uit je kokon!' je boek ligt hier ook, konden we nog net aanraken.

NYD Dat hebben we ook gedaan,

ML ik nog niet! Wacht,

***ML** raakt het boek aan*

NYD aangeraakt!

ML ja, het is gebeurd. En dat boek gaat over feministen die eind twintigste eeuw eigen uitgeverijen, boekwinkels, tijdschriften en meer begonnen, wat wij een heel erg leuk onderwerp vinden. Even kort: hoe kwam het dat je dacht: ja, daar daar wil ik me wel eens in verdiepen.

ING Ja, nou, ik was heel erg gefascineerd geraakt door de geschiedenis hiervan. Ik werkte ook als vrijwilliger bij Savannah Bay

NYD & **ML** oh ja! Utrecht!

ING En daar begon het eigenlijk een beetje. Toen ben ik ooit in hun archief gedoken en toen leerde ik later uitgeverij Atalanta kennen, en toen dacht ik: oké, dit is een rode draad voor mij. Ik ga hier gewoon een onderzoek naar doen en dat heb ik gedaan voor mijn masterscriptie.

NYD En nu is daar het boek! Geweldig. En Savannah Bay, voor de mensen die dat niet kennen, dat is de de enige feministische of vrouwenboekhandel... hoe noemen ze het zelf?

ING Ja, ze noemen zich niet meer een vrouwenboekhandel.

NYD Nee, dat dacht ik al.

ING Maar maar ze zijn ooit begonnen als De heksenkelder. Toen zaten ze in een werfkelder, ja, als boekwinkel als vrouwenboekwinkel.

NYD En zij zijn de enigen die nog vol op dit thema zitten, boeken verkopen die met feminisme te maken hebben.

ML En nog altijd hartstikke going strong zijn ze.

NYD Ja, heel vet ja, mensen ga naar Utrecht als je er niet een keer al was.

ML het is er heerlijk, het is een warm bad. Ehm, zo meteen alles en meer over je boek. Maar eerst beginnen we natuurlijk met de Classic. Hoe gingen, hoe gingen de mensen hier in deze zaal in de FemiMist in?

De shame bel klinkt

NYD Ja, wij gingen samen, denk ik, in de femimist. Het was een klassieker. Nou, wij werden laatst gevraagd door Dag en Nacht Media, onze podcastuitgever. Dus dit gebouw waar we nu hier zitten, deze studio's, zijn ook van Dag en Nacht Media, en we werden gevraagd of wij een praatje wilden houden over iets rondom podcasten waar wij, volgens degene die ons vroeg, heel goed in zijn. En mijn eerste reactie was toen:

stamelend “nou, wij doen ook maar wat en ik weet niet hoor, en wat gaan wij dan vertellen aan die andere podcasters wat zij niet weten?” En nou ja, dat. Ehm, we hebben uiteindelijk wel ja gezegd, want ik had namelijk vorige keer geklaagd dat er alleen maar mannen aan het woord waren geweest bij de vorige keer dat er een soort gathering van de podcasters was. Dus we moesten ook eigenlijk wel ja zeggen. Maar toen hadden we het hierover met een andere podcastmaker, een man, en die was ook voor iets gevraagd, voor iets heel anders. En zijn eerste reactie was dus: “oh yes, ik word hiervoor gevraagd, ik ben trots dat ik hiervoor gevraagd wordt, want blijkbaar ben ik daar dus goed in en ik ben een expert op dat vlak.” En hij had dus ook gewoon meteen gereageerd met let's goooo en eigenlijk vooral door dat gesprek met hem was ik me er weer even van bewust van: oh, ja, je kan ook, want ook al had ik het praatje niet willen doen, dan nog had mijn eerste reactie ook trots kunnen zijn. Van: wat leuk dat ik hiervoor gevraagd wordt, in plaats van: wat kan ik hier nou over zeggen?

ML We waren samen toen we gebeld werden en we zaten ook echt met elkaar:
spottend “Ja, maar wat gaan we dan, wat gaan we dan vertellen?”

NYD Dat hè.

ML ja nee je hebt gelijk

NYD Marie Lot

ML Ja, ik heb gisteren mijn rijbewijs gehaald, dat wilde ik graag even zeggen en dit was mijn derde keer dat ik moest afrijden ik denk dat iedereen dat weet, want ik praat er vaak over-

NYD nou, Inge Frank, wist je dit?

ING nog niet

NYD nou kijk!

ML nou!

NYD je hebt weer een nieuw zieltje gewonnen, om al je verhalen-

ML al m'n perikelen, aan te vertellen! Oke nou, komt alles hè! Dus ik ga de rest van het uur vullen met mijn rijbewijsverhalen.

NYD sit back, relax

ML Nou, het is, het is gebeurd, ik heb mijn rijbewijs gehaald, het was spannend, ik moest voor de derde keer en ik had een faalangstexamen nu en ik hoopte HEEL erg op een vrouw. Maar dat was niet het geval, want ik kwam binnen en daar zat een man, en hij was meteen ook wel een soort, ja, nou ja, wel echt een man, een mannetje. Maar ik had dus wel van tevoren al bedacht: oké, wat kan ik nou doen? Om zo min mogelijk, ik had gewoon geen zin om op enige manier provocerend te zijn. Dus ik heb mijn 'linkse kut'-shirt niet aangetrokken, ik heb m'n 'TITS'-shirt niet aangetrokken, ik heb m'n 'ben dronken, laat me!'-shirt het niet aangetrokken, ik kon een hoop shirts niet aan, en ik heb een heel erg gewoon beleefde blouse aangetrokken. En ik heb ook tijdens het examineren heb ik gewoon echt, op geen enkele manier, ik heb alles geprobeerd om maar niet te benoemen dat ik een feminist platform heb.

NYD je hebt het F-woord ontweken

ML absoluut. Heel erg actief

NYD en heeft de haan gekraaid? Is dan nu de vraag

ML de haan gekraaid?

NYD dit is een bijbelse verwijzing

ML naar?

NYD Petrus. die drie keer zei: 'Jezus, die ken ik niet'

ML je bedoelt, of ik mezelf verloochend heb?

NYD nouja, ja

ML ja, ik heb, de haan heeft denk ik gekraaid

NYD de haan heeft gekraaid!

ML de haan heeft gekraaid. Ik heb mezelf ontzettend verloochend. Ik heb gewoon heel bewust het F-woord niet genoemd, en ik heb al m'n provocerende shit gewoon achter me gelaten. En ik heb ook nog eens zo heel erg gedaan van: *poeslief stemmetje* "oh, ben je al lang examiner?"

NYD *spottend, ook met poeslief stemmetje* "oh, wat knap van je"

ML *lachend* ja, en *weer met poeslief stemmetje* "heb je dat helemaal niet dat als mensen je beoordelen dat je dan zenuwachtig word?"

NYD *poeslief stemmetje* "ikke wel! Hihi"

ML/NYD *barsten allebei in lachen uit*

ML dus zeg maar, ik hoorde mezelf zo gaan! Maar het werkte wel, had ik het idee. Dus ja, de haan heeft gekraaid gisteren tijdens het halen van m'n rijbewijs, die ik dus nu wel heb, dus dan hoeft het niet meer. Nu kan ik mijn shirts weer aan enzo. Ehhhh, ja! Inge Frank.

ING ja.

ML/NYD *lachen*

ML Heeft de haan gekraaid bij jou?

ING Ik weet nog steeds niet helemaal wat het betekent.

NYD Moet ik het kort uitleggen?

ML Heel graag.

NYD Nou, Jezus, die werd gekruisigd op een gegeven moment. Ik ben nu opeens heel bang dat ik het allemaal verkeerd ga vertellen, maar terwijl ik een mega katholieke opvoeding heb gehad en het allemaal in principe zou moeten weten.

ML Dit is trouwens ook femimisser

NYD en één van zijn volgelingen ja, Petrus, die werd dan gevraagd van 'Hooft u bij Jezus? Of kent u hem?' En dan heeft hij dus tot drie keer toe gezegd: 'nee, ik ken hem niet' en op een gegeven moment klonk dan dus het gekraai van de haan als een soort van: je hebt hem verloochend, je hebt niet gewoon gezegd 'ik hoorde bij hem'. Dat is het verhaal van de haan.

ML eigenlijk is dat basically wat we doen hier met de femimisser: heb je het feminisme verloochend, ja of nee?

NYD Het is wel heel heftig zo, deze interpretatie.

ML ja jij begon over die haan

NYD oke! Wat was je eerste gevoel, Inge Frank, toen wij zeiden: we hebben een rubriek en die heet 'de femimisser'?

ING Ik vond het een beetje lastig, want ik denk dat nou ja, als je zeg maar in de maatschappij gesocialiseerd bent als vrouw, dat je genoeg femimissers maakt. En soms ben je er ook niet helemaal bewust van en ik denk dat ik dat zelf ook vaak doe. Vorige week was ik in de supermarkt en toen stootte er iemand heel hard tegen mij aan, er was helemaal geen plek, en diegene die duwde echt zo het mandje in mijn rug en toen zei ik zo: 'sorry!'

ML Je deed niks

NYD/ML 'sorry dat ik achter je sta!' 'Sorry dat ik besta!'

ING ik deed helemaal niks. Ja, dus dat is denk ik wel een veel voorkomende manier van socialisatie zeg maar.

ML Ja, jezelf heel klein maken en een beetje liever onzichtbaar zijn dan maar op dit moment' geen ruimte nemen, woehoe, let niet op mij!

NYD Ja, en ik denk ook wat je zegt, die socialisatie weet je wel, want het is het is niet zo dat deze rubriek bestaat om met de haan te kraaien, juist niet, omdat we daar ons daar heel erg bewust van zijn van: ja, je wordt, op een bepaalde manier krijg je dingen mee.

ML We kregen wel laatst een email van iemand die zei: ik heb echt heel veel aan die rubriek, aan die femisser rubriek, omdat het me gewoon ook heel erg helpt relativeren en gewoon dat ik hoor dat andere mensen ook “fouten” maken, tussen haakjes/aanhalingstekens, want je hebt toch soms vaak het idee dat je het beter moet doen. En dan heb je de neiging om jezelf zo af te straffen. En als je gewoon hoort: we maken met z'n alle fouten, het is allemaal oké, we lachen erom op.

NYD *Nydia lacht er doorheen, om “fouten”, omdat het juist geen fouten zijn*

ML hou nou eens op!

NYD Ja maar, het is juist DAT is het ook natuurlijk, door het zo te benoemen,

ML maar je ervaart het als fouten, en het is juist goed om een soort van je bewuster van zijn, dat we allemaal leven in deze maatschappij die kut is, en we doen dit allemaal. Het is priem, dat is priem, het is priem.

Tijd voor post tune klinkt

ML/NYD tijd voor post!

NYD post

ML post

NYD tijd voor, post

ML Oké, dit is een deel van een email waar wij eerst heel hard om moesten lachen en daarna huilen, denk ik, oké, gaan we.

ML *leest voor* “onlangs was het Girls Day en ook wij deden daar als duurzame technische organisatie graag aan mee over.”

ML en over Girls Day hebben we gepraat in de aflevering over de Grote Boze Beta wereld met Sahar Yadegari (afl.129) en dat is zeg maar dat, ja, nou ja, vrouwen die werken in de techniek, mensen/vrouwen die al werkzaam zijn in de techniek, die dan zeg maar naar scholen gaan en dan ook laten zien aan leerlingen en hopelijk meiden vooral willen inspireren om ook de techniek in te gaan. Dus hartstikke leuk.

NYD En dat gaat om meiden van tussen de tien en vijftien jaar.

ML Ja

NYD Hou dat maar even in gedachten, nu deze brief verder wordt voorgelezen.

ML Ja. *leest voor* Ik was degene die het organiseerde. Één van de 100 dingen die geregeld moesten worden, was het maken van een goody bag om aan de meiden te geven aan het einde van de dag. Het idee was een herbruikbare linnen tas van onze organisatie met daarin een waterfles een zakje met bloemzaadjes en een kaart waarop stond: hopelijk is er een zaadje geplant voor de toekomst. Hartstikke leuk, al zeg ik het zelf. Ook de andere collega's, de vrouwen die deze dag als rolmodel zouden fungeren, waren enthousiast en vonden dit een goed idee. We werken samen met een extern bureau voor drukwerk en ik zette de opdracht bij hen uit. Een extern bureau voor drukwerk wil ook graag nog eventjes benadrukken: extern bureau.

NYD *proest*

ML Tot mijn verbazing kreeg ik het volgende bericht, van dat externe bureau voor drukwerk: "Ik moet eerlijk zeggen dat ik het concept wel wat gevaarlijk vind: meisjes, zaadbom, zaadje planten, hm.... Gezien de tijd waarin we zitten, weten jullie dat zeker?" Mijn eerste reactie was verontwaardiging en irritatie: Hoezo moeten de vrouwkes zich aanpassen aan de geile associaties van een groep mannen? Voor mij viel dit in dezelfde categorie als een hoog gesloten truitje aandoen, "want anders kunnen mannen zich niet concentreren". Ik besloot hem te bellen en een open gesprek aan te gaan door te vragen: wat bedoel je eigenlijk met je opmerking? Hij wist zich hier in meer of mindere mate uit te redden en gaf aan dat je tegenwoordig moest oppassen met wat je zegt, want alles kan verkeerd opgevat worden. Dit schoot mij ook in het verkeerde keelgat want het lijkt verdacht veel op *zeurderige toon* "Je mag ook niks meer zeggen". Je mag heel veel zeggen, zolang je er mensen maar niet mee kwetst. Ik heb aangegeven het hier niet mee eens te zijn, maar na intern overleg met onder andere mijn leidinggevende hebben we toch besloten het op safe te spelen, vooral om "ik zei het toch?" te voorkomen. We zijn

alsnog voor een hele leuke kaart gegaan met een andere, niet dubbel te interpreteren boodschap, en het was een geslaagde dag, maar het blijft me toch een beetje dwars zitten. Het voelt alsof ik mijn feministische principes verloochen

NYD Hee, kukelekuuuu! *lacht*

ML De haan heeft gekraaid!

iedereen lacht

ML *gaat verder met voorlezen* en me conformeer aan de male gaze. Of het bureau gelijk - of heeft het bureau gelijk, en is het inderdaad ongepast om deze tekst op de kaart te gebruiken? Mijn in - mijns inziens, god wat een tongbrekers, is het "gewoon" een spreekwoord om een zaadje te planten en bovendien zitten er ook daadwerkelijke bloemzaden in het pakketje. Aan de andere kant, het gaat om puberende meiden die wellicht overal bij doordenken, en je weet nooit op welke social media de pakketjes terecht zouden komen. *Better safe than sorry* snap ik dus ook wel weer. Kortom, ik ben heel benieuwd hoe jullie naar deze kwestie kijken en hoor graag jullie ongezouten mening, ook of juist als deze anders is dan de mijne.

NYD Nou, de blikken die Inge Frank en ik hebben uitgewisseld, die spraken boekdelen, *gelach* jammer dat dit een audio iets is, wat we hier zitten te doen.

ML Misschien kunnen we een een reel maken van jullie blikken.

NYD Jaaa, wat is dit?!

ML Ongelooflijk, hè? Wat zijn de *thoughts*?

NYD Nou mijn eerste *thought* was, ik heb dus drie keer gecheckt van lees ik het nou goed, een extern bureau? Want jij hebt dat heel duidelijk voorgelezen maar toen ik de brief las dacht ik: huh?! Waar bemoei jij je mee?

ML Ja!

NYD Al willen zij laten drukken: "Ga de techniek in gore slet!" Wie ben jij om dat als drukwerkbureau af te keuren? Je hebt daar niks over te zeggen. Ik dacht ook eigenlijk dat zij zich daar altijd heel afzijdig van hielden, drukwerkbureaus.

ML Nou, volgens mij kan je nog wel als extern drukwerkbureau zeggen: ja,

NYD "Er lijkt een spelfout in te zitten"

ML "dit willen wij niet drukken"

NYD Ja, dat kan ook.

ML Dat kan natuurlijk. Maar...

NYD Ja, dat snap ik. En alle begrip daarvoor.

ML Ja, natuurlijk, want je hebt je principes. Maar dit slaat toch nergens op?

NYD Ik wist gewoon niet wat ik las.

ML Het is gewoon een spreekwoord!

NYD Nee, en het is dus, tien tot vijftien jaar zijn dus de meiden waar dit over gaat. Hóezo denkt deze man bij het woord zaadbommen en meisjes van tien tot vijftien meteen aan sperma?

ML Ja!

NYD Hóe kan dat?! Want ik zat die brief te lezen en ik dacht: hè, waar gaat dit nou over? Waar gaat dit nou heen? En toen was dit opeens aan de hand.

ML Ja, ik was ook helemaal van *what the fuck*. En trouwens, want er staat hier, de briefschrijver schrijft van: het gaat hier over puberende meiden die misschien doordenken.

NYD Natuurlijk

ML En dan? Tuurlijk denken ze door.

NYD Heerlijk, *I love it!* Wij hadden altijd mevrouw Van de Plas bij geschiedenis, en die zei dan bijvoorbeeld van: “het moet wel op tijd klaarkomen” en dan zaten wij natuurlijk altijd van “hehehehehe” met z’n allen.

ML Ja, dat is gewoon iets wat er, wat erbij hoort.

NYD Ik zou het nog steeds grappig *schaterlacht* nog steeds grappig vinden als iemand dat tegen mij zegt!

ML Wel op tijd klaarkomen, Nydia

NYD Ja, ik vind dat grappig! Maakt toch niet uit?

ML Nou, dat is het ook. Ja, en het is ook gewoon heel apart dat deze man dan “gezien de tijd waarin we zitten” en “je mag toch niks meer zeggen”, uitgerekend gebruikt voor dit. Want sorry wie seksualiseert hier nou wie - h́j is degene die deze gore gedachte heeft! En dan gaat hij, ik vind het zo krom!

NYD Ja, ik ook. Ja en ik vind ook het hele ding van “de tijd waarin we zitten”, het lijkt mij een type wat dan vervolgens gaat zeggen: “je mag tegenwoordig niks meer zeggen”, terwijl hij eigenlijk nu tegen iemand aan het zeggen is: “je kan dit beter niet zeggen...”

ML Je mag niks meer zeggen!

NYD ...want je kan tegenwoordig niks meer zeggen”

ML Heel bizar

NYD Dat is ook verwarrend

ML Ja, dat is het absoluut.

NYD Ja, ik vind het ook bijna knap dat er uiteindelijk een soort niet dubbel te interpreteren boodschap is gevonden

ING Ja!

ML Ik dacht het ook! Ik dacht, stuur mij die niet dubbel te interpreteren boodschap, en ik denk dat ik 'm met een beetje moeite heus wel dubbel kan interpreteren. Het gaat me lukken.

NYD Ik kreeg ook zin om allerlei dubbel te interpreteren dingen te bedenken.

ML Oh ja?

NYD Zoals bijvoorbeeld *zwoele stem* “techniek in je boekje” en dat je dan een opschrijfboekje krijgt.

ML *lacht*

NYD Ja, leuk hè! Of dat je een wekker geeft, en dat je zegt: *nep-enthousiast* “Tijd om het te gaan doen, meiden!”

ML Nou, dan gaan ze ook allemaal “haaahaa”

NYD Of: “Handen uit de mouwen, vingers aan de knoppen!” en dan gewoon ook een fulltime vibrator erbij geven.

Iedereen lacht

ML *I love it.*

NYD Gewoon all the way gaan.

ML *Zwoele stem* “Tijd om het om het carrièrepad te gaan bereiden meiden!”

NYD *Schaterlacht* Zie je nou? Ja, ik bedoel, wat is dit?

ML *Zwoele stem* “Jij gaat grote hoogtes bereiken.”

NYD *lacht* Ja nou, hè? Ik bedoel, wat moet deze.. Nouja. Ja jammer, eerlijk gezegd, dat het op safe gespeeld is. Ik bedoel prima hoor, maar ik denk echt: waar hebben we het over?

ML Ja, dit ging mij gewoon... *lacht* Sorry, Inge Frank, had jij nog een mening hierover?

Hard gelach

NYD *spottend* “Heb jij nog een mening?”

ML Of heb jij een andere mening dan wij?

ING Nee, ik was ook een beetje verdrietig dat ze het toch veranderd hebben.

ML Ja, echt he?

ING Want ik vond het eigenlijk heel erg leuk

NYD Ja!

ING En vooral iemand die nou ja, hier niks mee te maken heeft. Ik had waarschijnlijk gewoon die mail weggedaan en gewoon

NYD Delete

ML Ja precies

ING Maar goed, ik snap dat dat lastig is.

ML En het is natuurlijk ook zo, ja, op het moment dat iemand tegen jou zegt: nou, dat zou ik niet doen, ga je er ook inderdaad zo over nadenken.

NYD Ja, en dan zie je allemaal *worst case scenarios* voor je, want dan zie je het inderdaad opeens op de social media.

ML Ja terwijl, dat is niet aan de hand.

NYD Nee natuurlijk niet!

ML Echt ik zweer het je, dat is niet aan de hand

NYD Alsof het cool is om dat op social media te zetten als je dertien bent? Nee!

ML Nee. En, maar...

gelach

ING Er zijn genoeg andere dingen die, zeg maar, “verkeerd” kunnen zijn of doordenkerig.

ML En dit is niet één van die dingen. Dit is gewoon niet één van die dingen. En als ze het wel doen...

NYD Nee, en ook, ja! En al wel, ofzo, weet je wel, ja... ik vind het wonderlijk.

ML Wonderlijk is het woord.

SPONSOR MUBI

NYD MUBI is terug als sponsor!!

ML DRIEWERF HOERA!

NYD *roept* Mubi mubi mubiiii!

ML *zingt* Mubi mubi mubi mubi

NYD Nee, niet weer. Dat gaan we niet weer doen!

ML Zeker wel.

NYD Voor de mensen die geen idee hebben: Mubi is een film streaming platform met zorgvuldig geselecteerde films - ik zie het een beetje als een bibliotheek vol film-fantastischheid.

ML Eigenlijk een videotheek, soortement.

NYD Ja!

ML Eigenlijk wel he?

NYD Hee, daar is gewoon een woord voor!

ML Ja, dat is zo.

NYD En om jou een beetje wegwijs te maken in die **videotheek** lichten ze elke dag een nieuwe exclusieve film uit. En dat gaat echt van iconische regisseurs tot opkomend talent en uit alle hoeken van de wereld. Het is *amazing*. Heb je al iets gekeken?

ML Ja!

NYD Ja?!

ML Ja, het is ongelooflijk! Ik heb in deze tijden van ChatGPT en AI de film Her herbekeken.

NYD Ik las er laatst nog over, ik heb 'm niet gezien, maar ik las er laatst nog over op twitter, dat dat echt één van dé films is die je moet zien.

ML Ja, maar ik weet, ik heb 'm voor dit alles gezien, toen ie net uitkwam. Het is een film uit 2013 geloof ik, en als je de beschrijving van de film leest staat er ook: het speelt zich af in 'near future Los Angeles' en toen dacht ik oh, dat is dan natuurlijk nu!

NYD Dat is dus nu, ja! Tien jaar later!

ML 2023, ja. En het gaat over Theodore, dat is een schrijver en hij is depressief want hij ligt in scheiding met zijn vrouw, en hij kan geen... het lukt hem niet meer. Hij heeft allemaal moeilijke emoties en hij zoekt verbinding met mensen maar dat lukt niet. En dan krijgt hij een upgrade van zijn besturingssysteem van, ik weet niet, zijn computer, zijn huis zoets. En dat komt met een virtuele assistent, Samantha, ze heeft ook een vrouwenstem zeg maar, en zij gaan gesprekken voeren, en zij worden dus verliefd op elkaar.

NYD Oooeoooo! Zou dat wel of niet nu kunnen gebeuren? Interessant! Nou, ik ben ook wel benieuwd!

ML Ja, en het is echt wel heel leuk om daarover na te denken, of dat dan... Zijn dat echte relaties, of geen echte relaties? Echt wel een aanrader om dat nu weer her te bekijken.

En wat staat er op jouw kijklijst?

NYD Nou ik heb geen idee wat het is, maar het heet: The New Girlfriend (of eigenlijk: Une nouvelle amie want het is een Franse film). En ik zag: comedy, drama, LGBTQ+, romantiek en een leuke synopsis, ik ga 'm gewoon kijken, ik zie het wel!

ML Ja, ik voel 'm wel! Volg @mubinederland op Instagram om op de hoogte te blijven van speciale screenings en events en stream nu 4 maanden voor maar €4.

NYD Ja ja!

ML Ja. Ga daarvoor naar www.mubi.com

NYD *zingt* Mubi mubi mubi mubi

ML *zingt een knaller van een uithaal* MUUUUBIIII

EINDE SPONSORBERICHT

TUNE 'We moeten het even hebben over...'

ML We moeten het even hebben over feministen die hun eigen media maakten, die de touwtjes in eigen handen namen ***zet een hese stem op*** en er een flinke ruk aan gaven...

NYD *schaterlacht*

ML ... en dachten: als de mainstream media het niet doet, dan schrijven, drukken...

NYD ***zet een hese stem op*** drukken... ***schaterlacht***

ML ***lacht ook***

NYD Sorry, dit was de laatste!

ML ... en publiceren we zelf wel onze boodschap. En: *we love to see it*. We doen het eigenlijk zelf ook hartstikke ontzettend

NYD Eigenlijk wel. Ik las in Inge Frank's boek dat we het zelf doen. En dat vond ik wel een compliment, maar goed daar komen we straks pas

ML Ja, maar toch leuk om even te noemen

NYD We gaan eerst de geschiedenis in

ML Namelijk, de geschiedenis van de *women in print movement*. Wat is het? De *women in print movement*?

ING Ja, dat is een hele goeie vraag. Dat is waarmee ik begon

ML Basically je hele scriptie

ING De *women in print movement* is eigenlijk, net als feminisme zelf, een heel brede beweging, maar het kenmerkt zich doordat feministen besloten om een alternatief voor de bestaande media te maken. Dus nou, ze dachten: oké, er zijn uitgeverijen maar die printen niet onze... Of die geven niet onze boeken uit. Dat gaan we dus gewoon lekker zelf doen. En die beweging, die is internationaal. Er zijn over de hele wereld dit soort initiatieven geweest, en nog steeds. Maar goed, ik focuste me vooral

op wat ze zeg maar, de tweede feministische golf noemen. En dat is een heel leuke beweging vooral. Ik werd er in ieder geval heel blij van

NYD Ja, dat werden wij ook. Maar het is dus *women in print*. Er is niet echt een goeie Nederlandse vertaling voor hè? Want vrouwenboek of beweging of maar dat is niet... het is niet alleen boeken?

ING Ja, dat ligt een beetje.... Ja, ik noem het in mijn boek inderdaad de vrouwenboek beweging. Dat is de term die ik heb gekozen. Maar goed, het is natuurlijk een beweging waarin feminisme centraal stond en waarin media werd gemaakt. Maar ja, niet alleen boeken ook andere dingen

NYD Ja, want dat kon bijvoorbeeld ook een tijdschrift of een krantje zijn

ML Of een folder

ING Ja, veel tijdschriften. Er werden ook scripties uitgegeven als een soort van: hé kijk, we zijn hier nu mee bezig en dit is belangrijk. Dus dat komt gewoon in een boekwinkel.

NYD Het is ook wel vet dat jij met je boek nu ook onderdeel uitmaakt van de *women in print movement* van nu. Toch?

ING Ja, ik denk het wel. Ik denk...

ML Wij allen zijn collega's

NYD Kennis verspreiden is onderdeel van de *women in print movement*

ML Ja, dat is het

NYD Best vet. Maar hoe zag de uitgeverijwereld of de mediawereld er dan uit? Voordat deze beweging ontstond? Was dat dan zo super male dominant?

ING Nou vroeger, heel lang geleden, toen boeken werden gedrukt, had je nog geen uitgeverijen. Toen had je alleen drukkerijen en die werden natuurlijk door mannen aangestuurd. En er werkte vaak wel vrouwen in allerhande drukkers afdelingen, zeg maar. Maar mannen stonden wel centraal en toen de uitgeverijen opkwamen toen werd het boekenvak ook veel commerciëler en daarin zie je natuurlijk gewoon de standaard bedrijfscultuur en mannen aan de top, zeg maar. Ik heb daar zelf... Ik weet daar zelf verder niet super veel van, maar dat is een beetje algemeen is het zo dat natuurlijk ook rond die tijd er veel meer aandacht kwam voor de positie van vrouwen in de maatschappij en op de werkvloer en dat vrouwen ook mochten werken überhaupt. Dat is best wel recentelijk daarvoor

NYD En welke tijd hebben we het dan nu over?

ING Waar ik vanuit ben gegaan, is ongeveer aan het einde van de jaren... of aan het begin van de jaren 70 zeg maar. Ja, je had toen natuurlijk ook al allerlei andere activistische bewegingen.

ML Dat is een beetje de de bloeitijd van... Nou, we hebben een aflevering gemaakt samen met Netty van Hoorn en Pamela Pattynama over "De stad was van ons", want ze hadden een... of Netty had een docu gemaakt en dat is een beetje ook... Dus als je überhaupt meer wil weten en je hebt die aflevering nog niet geluisterd over die tijd en hoe dat was, luister ook dat, want dan krijg je helemaal zo... Die feeling voor... Oeh, er broeide echt iets en ik denk dus van daaruit zijn dan ook die vrouwen uitgeverijen enzo ontstaan. En is het dan zo, want in het uitgeverysvak werden dus... want jij zegt net, er was wel meer aandacht voor de maatschappelijke positie van de vrouw, maar daar werden geen boeken van uitgegeven door mainstream uitgeverijen denk ik dan?

ING Nou, ik denk dat er wel het één en ander verscheen, maar nou ja... je moet bijvoorbeeld ook denken aan vertalingen van bepaalde belangrijke boeken die voor de vrouwenbeweging of de feministische beweging opeens... ja een rol gingen spelen. En ik denk ook dat wat een heel belangrijk onderdeel is, is bewustwording in het Amerikaanse *conscious raising* van: oké, we hebben dus ook iets nodig van literatuur om bewustwording mogelijk te maken, en dat moet dan wel er zijn.

NYD Ja precies ja. Dus het vertalen is ook onderdeel daarvan automatisch. Het is niet alleen maar zelf maken. En ik denk ook, weet je wel, er wordt nu natuurlijk ook wel... er worden nu ook feministische boeken uitgegeven, maar het is nog altijd niet genoeg of zo toch?

ML Nee!

NYD Dus het is... Ook al zou er wel een aantal werken, dan nog is het niet zo van: nou, nu is het wel voldoende.

ML Zouden we kunnen zeggen dat dat aantal werken, wat dan uitgegeven wordt, zeg maar een soort zaadje hebben gepland? Zouden we dat kunnen zeggen? *lacht*

NYD Jij blijft helemaal lekker in deze...

ML Ja en dus dat men, nou ja, vrouwen in dit geval toen dachten: luister, we moeten dit zelf uit gaan geven. Er moet meer hiervan komen, zodat we meer bewustwording kunnen creëren en zodat we meer mensen kunnen bereiken.

ING Ja, en ook eigenlijk tegen alle bedrijfscultuur van die tijd. Nou ja, wat nu nog steeds best wel een ding is. Gewoon, niet hiërarchisch werken. We hebben geen

basis, we gaan geen... We doen dit niet voor het geld. We doen dit echt voor het verspreiden van de inhoud en het creëren van eigenlijk ook een community.

NYD Ja, dus het ging niet alleen zozeer om: we willen een bepaalde boodschap verspreiden, maar de manier waarop we dat doen moet ook weer passen binnen de boodschap die we gaan verspreiden. Ik zag ook een mooie quote van de strijd-eisers in je boek. Nou sowieso de strijd-eisers, wat een geweldige naam is dat! De quote was: we zullen andere kanalen moeten zoeken. We zullen moeten leren om buiten de bestaande mannenmedia te gaan werken, en dat vereist inventiviteit.

ML Mooi gezegd

NYD Doorzettingsvermogen en zelfvertrouwen. De strijd-eisers? Wat, wie of wat? Enig idee wie dat waren?

ING Nou, het was inderdaad een groep, een activistische groep. En zij gaven ook een tijdschrift uit. Daar heb ik dit uit. Dat tijdschrift heet ook iets van: feminisme in de media-mangel.

NYD & **ML** Oh ja!

ING Ja, heel erg... Gewoon heel erg leuk om te zien, maar dat gaat inderdaad ook over... Dan hebben ze allemaal een stuk, ook over: ja, wat moet je als feminist? Wat kan je eigenlijk verwachten van de media, überhaupt? En wat kunnen we zelf doen?

NYD Oh, dus dat blad ging ook echt over media?

ING Ja, het ging echt over feminisme in de bestaande media eigenlijk.

NYD Vet! En feminisme en gedrukte materialen, hebben die dan ook een soort onlosmakelijke band, zou je dat kunnen zeggen?

ING Ik denk dat, zeker in een tijd waarin er geen internet was, was de media eigenlijk de manier om elkaar te vinden. Maar ook om bij jezelf te gaan kijken van: hé, hier herken ik mij in. Of dit vind ik belangrijk. Er was bijvoorbeeld ook een groep vrouwen die samen kwam om het te hebben over van alles en nog wat, en die vonden elkaar dan via de krant en dat kun je...

NYD Met een oproepje ofzo?

ING Ja

NYD Hé, wie wil er komen praten over...

ING Maar dat kun je je nu bijna niet voorstellen dat je in de krant gaat zetten: hoi, ik zoek mensen om mee te praten over dat ik misschien lesbisch ben ofzo. Dus ja, dat is zo met elkaar verweven. En er zijn, ja aan het begin van zeg maar de tweede feministische golf natuurlijk ook wel teksten verschenen die heel belangrijk waren.

ML En dat zijn teksten zoals?

ING Ja, nou ja, de meest bekende is, denk ik: Joke Smit - "Het onbehagen bij de vrouw". En dat gaat eigenlijk over van: hé, wat is eigenlijk onze positie als vrouw in de maatschappij? Wat mogen we wel? En niet? Waarom ben ik alleen maar een huisvrouw of een moeder? Dat ging natuurlijk wel over een bepaalde groep vrouwen, die ook: laten we zeggen, de middenklasse, witte vrouw. Die tekst heeft voor heel veel beweging gezorgd, ook politiek gezien. Uiteindelijk is er een politieke partij of een groep opgericht. Dus ja...

NYD Dat is dan de man-vrouw-maatschap?

ING Ja, de man-vrouw-maatschappij.

NYD Dat kwam eigenlijk voort uit die tekst?

ING Ja, ja

NYD Vet!

ML Wat tof!

NYD Wist ik ook niet

ML Nee!

NYD En dat... in die tijd werden dan dus ook die vertalingen gemaakt?

ING Nou, dit is zeg, maar... Die tekst is uit 1967.

NYD Oh ja, dat is best wel vroeg

ING Dus het is een beetje vroeg. Toen begon er van alles te rommelen, zeg maar. En eigenlijk zie je dan, in de jaren die daarop volgen, zie je dus die hele beweging ontstaan. Zeg maar die *women in print*

NYD En dan komen ook bijvoorbeeld die vertalingen van grote Amerikaanse...

ING Ja, Amerikaanse voorbeelden waren ook heel belangrijk.

ML Ja, zoals dat manifest "Scum" toch? Want ik... Volgens mij... Het deed me heel erg denken aan... Wij hebben een keer een interview gehad met Pauline Harmange over de "Mannen, ik haat ze" en daar deed het een beetje aan denken. Het is echt zo'n anti-mannen manifest. Zo van: mannen we hebben ze niet nodig! Ja, alhoewel dat het manifest van Pauline was een stuk genuanceerder hoor, daar niet van. Maar ik moest daar wel echt heel erg aan denken. Ik heb daar dus wel even doorheen gescrold en dat is echt, zeg maar we hebben de man niet nodig, wij vrouwen kunnen het zelf, we moeten zorgen dat er alleen maar dochters worden voortgebracht. Echt zo, echt intens.

NYD Hard er in

ML Ja en dat zal ook wel veel losgemaakt hebben. Dat zo ja... Dat was wel echt, denk ik, mannenhaat.

ING Ja, het was ook, het is ook best wel gewelddadig, zeg maar. Ik ben er zelf ook niet zo'n fan van, maar ik kan me wel voorstellen dat als je dat leest, dat je denkt er is iemand die misschien, waar je even een beetje je eigen haat in kwijt kan. Maar er is ook een manifest andere, de bitch Manifesto. Die vind ik zelf heel erg leuk, want daarin gaat het eigenlijk over het soort van reclamen van het woord bitch.

NYD Ongeveer welke tijd hebben we het dan over?

ING Dat is dan Jo Freedman, die is uit 1968.

NYD Oh wow

ML Dat is ook allemaal jaren 60, dan. En dit waren, want zeg maar dingen zoals Com en de bitch Manifesto dat zijn dan werken uit Amerika, die dan een soort van overwaaiden of ook in Nederland terechtkwamen. Kwamen vertalingen van terecht en daar hadden mensen het over of dat spoorde weer wat aan of dat...

ING Of dat ja bijvoorbeeld, die bitch Manifesto is dan in een soort bundel terechtgekomen en dat waaide wel over, zeg maar.

NYD En hoe zag die beweging er dan uit? Wat voor mensen, wat voor groepen maakten dingen, boeken, van boeken tot eigen drukkerijen tot vertalingen. Wat voor types waren dat?

ING Nou, dat, die ken ik niet, ik ken ze niet persoonlijk. Maar wat ik natuurlijk vond, waren gewoon heel uiteenlopende groepen. Ik heb zelf in mijn onderzoek heel erg gefocust op Atalanta, zij zijn in Utrecht begonnen. Feministisch standpunt namen ze in. Zij zeiden eigenlijk van hè, we, we vechten wel voor de.. of we zijn wel bezig om ongelijkheid te bestrijden voor vrouwen, maar hebben we het wel over bijvoorbeeld dierenrechten? Hebben we het over macht? Gewoon überhaupt. Wat is macht in een maatschappij? Dat wilden ze gewoon helemaal niet. Anarchisme is natuurlijk tegen alle vormen van macht. En eigenlijk wat Atalanta deed, was het feminisme en het anarchisme ja met elkaar versmelten eigenlijk, en Anarcha feminisme is nog steeds een ding.

NYD Ja, ik vond ook er zit een stukje in jouw boek en daarin gaat het dus inderdaad over het veganisme, want ik moet nu even hun namen goed zeggen Rimke en Wija zeg ik het goed? Ja, ik wil het de hele tijd andersom zeggen. (**ML** moet je niet doen, het andersom zeggen.) **NYD** Maar zij zijn echt zo van oké, maar duh natuurlijk is veganisme onderdeel van feminisme of anarcha feminisme en dan hebben ze daar

een stuk over gepubliceerd en dan krijgen ze allemaal reacties van mensen die dan dus gaan zeggen van nou, dat is maar dat is eigenlijk alleen maar voor een hele specifieke groep. Want weet je hoe moeilijk het is om de biologische of de volkoren lifestyle zoiets noemen ze het geloof ik. En andere mensen die zeggen van nou, ik vind het te ver gaan of zo. Maar precies dit hebben wij dus ook gehad, zo van Hallo moeten jullie niet eens bezighouden met veganisme en dan ook al die reacties en precies dit, en ik vond dat zo ja, grappig en ook interessant om te zien van nou, tig jaar geleden, precies deze gesprekken en onderwerpen.

ML Ja, dat het gewoon heel veel losmaakt bij mensen, al deze onderwerpen. Maar het is juist dus zo leuk dat mensen erover gingen praten, op die manier ook. En ja, soms zijn mensen het niet met elkaar eens en soms wel.

NYD Ja en dus dat zij ook zeiden van de anarchisten dat dat toch nog wel ook veel vanuit het mannelijk perspectief was en dat ook bijvoorbeeld racisme eigenlijk helemaal niet goed ter sprake kwam. Want het was allemaal maar een soort van nou, daar hoeven we het niet over te hebben, dus ook dat kruispunt denken dat zat daar ook al heel erg.

ML Dat zat daar bij Atalanta al heel erg in. Ja, en wacht even, Atalanta dat, dat was een drukkerij toch, of dat was ook een uitgeverij?

ING Ja, zij begonnen als drukkerij, omdat ze dus niet hun krantenartikelen die ze schreven, kregen ze niet gepubliceerd en deze werden gecensureerd.

ML Ja, maar kijk, dit is dan echt zo'n voorbeeld van dat de media die er was gewoon niet wilde aan hun boodschap.

ING Ja, zij merkten gewoon van, hè, we hebben iets te zeggen, maar het komt er niet, komt er niet uit zoals wij dat voor ons zien.

ML Oh ja, want daar stond ook een voorbeeld van in jouw boek wat ik heel grappig vond, bijvoorbeeld de titel was dan wij zijn woedend. En dat dat dan door zo'n de media mangel denk ik, dan gaat en dat er dan soms feministen op teentjes getrapt of zo. Dus dat is wat kranten dan delen met hun teksten en zij dachten hell no.

ING Ja, zij dachten wij gaan dat gewoon zelf doen. Dus toen begonnen ze als drukkerij. Nou, dat duurde allemaal even, moest allemaal worden opgezet en toen gingen ze wat werkdrukken van zichzelf, van anderen, bijvoorbeeld de zwarte vrouwenkrant, hebben ze gedrukt. Ook stickers voor vrouwen eethuis Eucalypta, heel schattig. **(ML Enig)** **ING** Maar toen gingen ze zich meer focussen op hun eigen

ideeën, hun eigen werk uitgeven. En toen was het meer drukken, uitgeven, maar ook ontwerpen, maken. Ze deden eigenlijk alles.

ML En ze hebben een foldertje gedrukt voor Tangen land, toch? Wat ik ook een geweldige naam vond. Ik wil gewoon heel even de naam Tangen land uitlichten hier, want dat was dan een groep vrouwen, die ging dan in de techniek en ze gingen met tangen dingen doen. Tangenland! Das toch geweldig!

ING Ja, Weija was daarbij betrokken zelf, die komt eigenlijk uit de drukkerswereld een beetje heeft ook bij Virginia gewerkt, dus ook een vrouwendrukkerij. En dat Tangen land was dus een groepje van een vrouw, van hè, we gaan elkaar eigenlijk die skills ook leren. Weer om, ja, om in technische beroepen te kunnen werken en ook een veilige omgeving waarin je dat kan leren, want dat was ook niet vanzelfsprekend.

ML Nee, precies ja, ook een mannen gedomineerde.

ING En het is uiteindelijk niet van de grond gekomen. Het was een soort utopisch idee.

NYD Ja, en het is, dit specifieke idee is niet van de grond gekomen, maar Atalanta werd wel, was echt vrouwen. Die deden ook de techniek daar. Het was niet zo van. We willen dit drukken. Kunnen jullie dit dan alsjeblieft voor mij doen, mannen, maar ze hadden wel ook zelf alle skills om dat te..

ING Ja te doen, ja, en dat, dat was dus wat je ook in die hele beweging eigenlijk ziet van ja, we willen boeken maken, of we willen pamfletten drukken. Nou, dan kunnen we ook naar daadwerkelijk, naar een vrouwen drukkerij toe. En zo blijft het allemaal een beetje in dezelfde. Ja omgeving, zeg maar.

NYD Ja, oké, dus je hebt de Anarga feministen Anarcha feminisme moet ik zeggen. Wat wat voor groepen hadden we nog meer?

ING Je had ook bijvoorbeeld uitgeverij Sara. Zij waren ook heel links, maar ook wel iets meer gericht op gewoon zoveel mogelijk uitgeven en er ook wel wat geld aan verdienen. Het was wel in het begin een collectief waarin ze ook niet hiërarchisch werkten. Maar ja, Sara is in Nederland wel, denk ik, de grootste uitgeverij of feministische uitgeverij geweest, en zij focussen zich ook op het uitgeven van boeken uit het buitenland, bijvoorbeeld vertalingen en kijken wat is nou de feministische Canon.

NYD En de Bonte was?

ING Ja, de Bonte was, die is eigenlijk ontstaan vanuit het vrouwenhuis in Amsterdam. De Bonte was, die werkt een beetje op een heel eigen manier. Zij schreven bijvoorbeeld ook collectief zonder hun naam eronder te zetten, ook eigenlijk weer heel erg tegen alle bestaande dingen in, van auteurschap en eigenaarschap over een tekst. Ja, maar de Bonte was was wel bezig met eigenlijk taboe-onderwerpen en ook onderwerpen van moederschap. Zij, zij waren gewoon bezig om bepaalde onderwerpen die specifiek over vrouwen gingen op de kaart te zetten. En dat deden ze dus door samen dingen te schrijven, inderdaad niet te ondertekenen, eigenlijk echt het idee van een collectief daarmee te presenteren.

NYD En dan ook misschien herkenning geven aan mensen van oh, dit heb ik ook, niet zozeer....

ML En je had natuurlijk ook, want nou ja, Bonte was komt dan uit het Amsterdamse vrouwenhuis waar dan dan weer die praatgroepen waren, waar mensen het dan weer met elkaar gingen hebben over die taboe-onderwerpen denk ik, of over gewoon de dingen waar ze tegenaan liepen in het leven weer tot inzicht kwamen, dat dat natuurlijk, tenminste ik neem aan, dat dat gewoon ook een wisselwerking had op elkaar.

NYD En het is dus ook niet zo dat je dus kan zeggen de feministen van de tweede golf of de feministen in de women in print movement dat waren zulke en zulk soort mensen en die hadden zulke ideeën.

ING Nee, helemaal niet. Ik denk dat inderdaad iedereen ook eigen belangen had: wat is nou feminisme? Is dat inderdaad antikapitalisme? Is dat ook veganisme? Maar bijvoorbeeld ook de belangen van zwarte vrouwen, migrantenvrouwen, vluchtelingenvrouwen. Daar was gewoon een heel sterke onderrepresentatie in. En wat je ook ziet in die Women in Print-beweging is dat juist groepen die zichzelf ondergerepresenteerd voelden daar ook voor gingen staan. Zo van: kijk, wij zijn er ook. Wij kunnen ook iets maken en verspreiden, dus ook wederom de media in handen nemen.

ML Ja, dus zelfs als zij dat konden, dan kon de groep denken 'ja, luister: maar jullie met jullie feministische media representeren nu helemaal niet, of jullie vertellen helemaal niet mijn boodschap, dus ik ga gaat óók zelf doen. Heb je voorbeelden van groepen die dan hun eigen krantje maakten, ook weer van de meer gemarginaliseerde groepen?

ING Nou ja, Paarse September is denk ik wel een bekender voorbeeld. Maar zij waren het gewoon helemaal niet eens met het milde gebeuren.

Iedereen lacht

NYD Een wat lievige aai wat sommige feministen deden in hun ogen. Zij waren KEIHARD. Ze heten natuurlijk ook niet voor niks Paarse September!

ING Ja, maar ook hoe bijvoorbeeld het COC omging met seksualiteit. Zij gingen gewoon heel erg staan voor hun hun lesbische identiteit, zeg maar.

ML Want zij voelden zich niet gerepresenteerd door het COC, omdat dat overwegend veel over homomannen ging en ook niet gerepresenteerd door het feminisme, omdat dat dus heel veel over heteroseksuele vrouwen ging.

ING Ja, en de relatie gewoon van 'hoe ga je met je issues om als je een heterorelatie hebt?' Het is niet echt interessant.

ML *lachend* Als je lesbisch bent, niet nee! Dan denk je ook: 'ja, doe!'

ING Ja, dus zij gingen dat doen en daar hebben ze inderdaad een krantje van gemaakt. Heel grappig krantje. Ik kan er wel foto's van sturen.

NYD Ja, heel leuk. Ik ben wel echt benieuwd.

ML Ja, heel leuk. Want ze waren misschien dan een kleinere groep, maar ze waren vrij luid.

NYD Zij waren maar met zijn drieën en Paarse September - voor de mensen die dat even gemist hebben - dat refereerde dus naar de Palestijnse terroristengroep Zwarte September. Zij heetten eerst Purperen Mien en hebben daar uiteindelijk Paarse September van gemaakt. Maar dat wil dus wel iets zeggen: zij waren daar ook om te provoceren.

ML Ja, zij waren daar om te provoceren.

NYD Of misschien niet om te provoceren. Ik weet niet of zij dat ook als provoceren zagen of gewoon: dit is mijn mening en ik kom er nu ook gewoon keihard voor uit met een eigen alternatieve vrouwenkrant.

SPONSOR FAIRTRADE NL

ML Nydje, wist jij dat het volgende week, van 6 mei tot en met 14 mei Fairtrade Week is?

NYD Nee, ik had geen idee! Nee, natuurlijk wist ik dat, want Fairtrade is deze week onze sponsor, dus toevalligerwijs was ik ervan op de hoogte, ja. Maar wist jij, voordat zij zich meldden als sponsor, wat Fairtrade is?

ML Ja! Wat het is een keurmerk.

NYD Klopt!

ML En dat keurmerk garandeert of zegt: mensen die hebben meegewerkt aan dit product hebben een loon gekregen waar ze van kunnen leven.

NYD Een leefbaar inkomen.

ML Precies.

NYD Dat is nog altijd nodig, want bijvoorbeeld in de koffiewereld, of bij chocola, bananen, thee, noten en katoen, noem het maar op, wordt er vaak met een marktprijs gewerkt en die marktprijs is dus vaak veel te laag om een goed leefbaar inkomen mee te verdienen. Dus Fairtrade is geen goed doel en het is ook niet een eigen merk met producten of zo, maar meer een soort van sticker. Zo van: yeah! Koop dit, want dan weet jij dat er een minimum Fairtrade loon is betaald.

ML Yes en tijdens de Fairtrade Week vraagt Fairtrade aandacht voor de mensen die óns voedsel verbouwen in Afrika, Azië en Latijns-Amerika. Deze Fairtrade Week is dus een mooi moment dus om stil te staan bij dit keurmerk en tijdens het boodschappen doen eens extra op te letten als Fairtrade nog helemaal niet op jouw radar stond.

NYD In elke supermarkt worden Fairtrade producten verkocht. Wil je nou weten hoe en wat: er is een online magazine. Dat vind je op www.fairtradenederland.nl/magazine en daarin staan recepten, aanbiedingen – heel handig - verhalen over wat Fairtrade doet en welke producten Fairtrade zijn. Gooi jij wel eens Fairtrade producten in je mandje?

ML Voornamelijk Tony Chocolonely...

NYD O ja, ik ook!

ML En voornamelijk Ben & Jerry's.

NYD En Pukkathee, zag ik.

ML Ja, Pukkathee ook. Dus ik ben wel fan eigenlijk van het keurmerk.

NYD Overal waar je kan, maak de keuze voor Fairtrade. Thuis, onderweg, op school of je werk en tijdens het boodschappen doen. DOE HET!

ML DOE HET!

EINDE SPONSORBERICHT

ML En een ander voorbeeld? Is Sister Outsider daar ook een voorbeeld van, of niet? Want dat waren lesbische zwarte vrouwen, toch?

ING Jawel. Ik kwam er op een gegeven moment ook achter dat zij ook met taal aan de slag gingen. Dat is natuurlijk iets waar ik niet op heb gefocust in mijn boek. Maar zij gingen eigenlijk kijken in de talen waar wij mee te maken hebben naar 'wat zijn daar de woorden voor?'

NYD Stel, er is geen woord voor lesbisch zijn, hoe moet je dan weten dat je het bent?

ING Ja, en het is ook heel erg belangrijk om dat weer te reproduceren.

NYD Dus zij gingen actief nadenken over woorden in de talen die zij ook spraken om daar woorden te gaan maken die woord gaven aan de gevoelens of de identiteiten die zij hadden. Eigenlijk een beetje zoals het woord 'non-binair', wat wij heel lang niet kenden. Op het moment dat je het dan hoort en je kende het helemaal niet, dat je dan eindelijk denkt 'o, er is een woord voor en dat is het'. Dat er dingen kunnen klikken in je hoofd op het moment dat je het woord ervoor hebt. Oké, maar ze waren

dus ook op vlakken niet met elkaar eens. Ik las bijvoorbeeld dat er een beetje neergekeken werd op de carrièrefeministen. Kun je daar wat meer over vertellen?

ING Ik denk dat dit ook wel een beetje aanhaakt op wat je zou kunnen beschrijven als het einde van de tweede feministische golf, waarin toch wel vaker werd gekozen voor 'ik moet toch een baan. Ik ga dat activisme een beetje achter me laten en ik moet gewoon aan de slag.' Dat idee van carrièrefeministen - het glazen plafond doorbreken en topposities gaan innemen - is natuurlijk supervet dat mensen dat gingen doen. Maar er is ook vanuit meer radicale hoek ook wel een beetje iets van 'sorry, maar waar zijn jullie nou mee bezig? We moeten juist radicaal blijven.'

NYD Dan ga je heel leuk aan de top zitten, wat leuk is voor jou, maar dan is er nog steeds een top, terwijl eigenlijk het idee was van minder hiërarchie.

ML En het hele idee dat het kapitalistische systeem juist omgeworpen moest worden en daar ga je nu gewoon aan meedoen. Want op een gegeven moment nam de beweging, ook de vrouwenboekbeweging, dus wat af. Kun je daar ook wat meer over vertellen? Want dat had daar ook mee te maken, denk ik.

ING Ik denk altijd met dit soort dingen dat je nooit kan zeggen 'o, dat komt hierdoor of daardoor'.

NYD Er is niet één duidelijk punt.

ING Nee, wat je ziet is inderdaad dat vrijwilligerswerk of onbetaald werk doen lastiger werd. Er waren ook rond de tijd dat de Women in Print-beweging ontstond veel gesubsidieerde banen, dus dan kun je ook wel wat makkelijker je eigen ding gaan doen. Maar het boekhandelsvak veranderde ook. De nadruk kwam ook wel meer op commercialisatie te liggen. Dat kun je trouwens ook wel heel goed zien bij de geschiedenis van Savannah Bay.

ML Maar op welke manier bij Savannah Bay? Want het begint allemaal met: we zijn activistisch, we hebben idealen, we hebben 'baanloosheid', en dat kan dan ook in die tijd, en we beginnen met normen en waarden. Maar op een gegeven moment is er een soort van 'ga je mee in dat kapitalistische systeem en blijven we bestaan, of niet?'

ING Ja, daar komt gewoon heel veel bij kijken. Als je zoiets begint en je kan in een kraakpand zitten en het is gratis bij wijze van spreken, dan kun je effe een drukpers neerzetten en iets gaan doen.

ML *lachend* Effe een drukpers neerzetten!

ING *lachend* Ja, ik weet ook niet hoe mensen dat 'even' doen.

ML "Niek, zwengel de drukpers aan! Nee, ik snap wat je bedoelt.

ING Dan waren er groepen mensen die samen dat gingen opzetten en doen, en op een gegeven moment zwakt dat af.

ML Ja, mensen krijgen levens of ze gaan andere dingen doen en dan valt het natuurlijk allemaal ook wat meer uit elkaar.

NYD Nou, ik moest ook heel erg aan onszelf denken, want wij zijn als vrijwilligers begonnen. Gewoon, we wilden wat veranderen, dus idealisme, je verhalen naar buiten brengen... Nou, dat doe je dan gewoon vanuit huis. Mijn vriend vond het leuk om te editen, dus dat deed ie dan allemaal gratis. Hij ging ook spullen voor ons kopen, dus dat was heel prettig voor ons.

ML We waren erg geprivilegieerd.

NYD Ja, hij vond het gewoon heel vet om in die podcastwereld te duiken, dus hij nam het technische deel op zich. We gingen ook gordijnen in onze woonkamer ophangen, noem het allemaal maar op. Maar hoe langer je dan bezig bent - na twee jaar of zo - denkt mijn vriend op een gegeven moment ook van: ik moet wel de hele tijd mijn middag vrijhouden, want jullie komen opnemen. Ik moet alles opzetten en klaarmaken. Ik moet erbij zijn, dus dan ga je op zoek naar een studio. Op een gegeven moment konden wij het eigenlijk niet meer naast ons oude werk doen, dus toen was het een kwestie van 'blijf je het doen? Gratis of gaan we het anders doen?' Nou, dan krijg je sponsors, maar sponsors is kapitalisme! Dat is natuurlijk heel interessant, want dat spreekt elkaar eigenlijk tegen. Boe, kapitalisme, want hier, koop dit.

ML *lachend* Ja, het is echt een *mindfuck* om een antikapitalistische podcast te zijn in een kapitalistisch systeem.

NYD En wij krijgen daar ook heel vaak reacties op. Er is bijna geen enkele sponsor die wij hebben waarop we geen reacties krijgen, dus bijna altijd krijgen we wel een mail van 'wist je dat?' en een zichtwijze op de sponsor. Het is helemaal goed en tof dat mensen dat doen, maar het laat zien, denk ik, dat wil je voortbestaan, dan is geld uiteindelijk toch nodig, tenzij je met een enorme zak geld geboren was of je een soort *funding* van de overheid krijgt. Nou, die krijgen wij ook niet. Dus dat was voor mij heel herkenbaar. Op een gegeven moment móet je wel gaan professionaliseren of moet er een inkomstenstroom zijn, want anders dan houdt het op. Je kunt in veel gevallen niet eindeloos voortbestaan op vrijwilligerswerk.

ING Ja, tenzij je daar dus heel bewust voor kiest, want dat deed Atalanta denk ik dus wel: zij hebben heel bewust vanaf het begin daarvoor gekozen, want dit is gewoon iets, daar moeten wij volledig achter staan. Dan geef je inderdaad maar één boek per jaar-uit bij wijze van spreken, of er zit er dan ook niet zoveel eisen aan, maar dat is ook echt een keuze.

NYD Maar, zij verdienen dan zelf helemaal niks daarmee.

ING Nou ja, voor hun is het geld eigenlijk alleen maar bedoeld om de dingen te kunnen kopen die ze nodig hebben. Ze moeten iets drukken.

ML Maar je moet ook leven. Heb je dan niet een andere baan ernaast?

ING Dat is niet het doel hiervan

NYD Dus dan heb je ander werk ernaast.

ING Ja. Ik denk dat dat ook heel belangrijk is. Zodra je in een positie komt dat jij, jouw boekwinkel of wat dan voor jouw inkomsten moet zorgen, dan zul je wel iets moeten gaan verzinnen. Of je moet het opdoeken. Dat kan natuurlijk ook.

NYD Maar dat vind ik dus zo zonde, dat als je gaat draaien op vrijwilligers, of dat vuur kan ook doven na vijf jaar, omdat je gewoon kapot bent van al het actievoeren.

ML Dat denk ik ook vaak bij een burn-out: je raakt gewoon op, dat vuur is gewoon gedoofd.

ING Ja, of je bent klaar met de hele tijd alles te moeten overleggen of...

NYD Ja, er zijn natuurlijk heel veel redenen dat je denkt: ik trek dit niet meer

ML Deze women-in-print-beweging, deze vrouwen in boeken beweging, als je er zo op terugkijkt, wat heeft deze beweging bereikt?

ING Ik vind dat heel moeilijk om te zeggen.

ML Het is ook een grote vraag.

ING Wat ik wel zie of wat ik denk: lesbisch zijn is best wel een onder gerepresenteerde seksualiteit.

ML Zij hebben Lesbisch zijn op de kaart gezet.

ING Ja, dat denk ik wel. Ik denk dat dat wel een heel belangrijk onderwerp is en ook lesbische cultuur bijvoorbeeld. Maar goed, dat is ook.. waren er lesbische uitgeverijen? bijvoorbeeld.

NYD Ja, de lesbische beweging was sowieso super goed gaande in de in de feministische strijd. Daar hebben we heel veel aan te danken.

ML Ja, want daarvoor was het allemaal verschrikkelijk om lesbisch te zijn en door hen werd het een soort van cool. Dat idee heb ik heel erg. Ik bedoel, als ik verhalen hoor daarover, dan denk ik echt: Thank *god* ben ik tijdens/daarna geboren en niet daarvoor, want dat lijkt me echt een hele moeilijke tijd, terwijl zij echt wel iets hadden van *fack dat*. Dat lesbisch zijn: wij hebben mannen niet nodig, flikker op en dat vind ik heerlijk.

NYD Ja of zelfs politiek lesbisch worden.

ML Ja van: wat raar hier als je met mannen gaat. Ja ik hou daarvan!

NYD Ja jij bent van die stroming.

ML *lachend* Ik ben van die tak.

NYD Nu, heden ten dage worden feministen nog steeds wel over één kam geschoren. De feministen, dit, de feministen dat. Hoe kijk je daarnaar?

ING Ja, ik denk dat dat voor nu inderdaad geldt. Ik denk dat dat ook geldt als je terugkijkt op de geschiedenis. Ik heb dat zelf ook wel altijd een beetje gedaan, voordat ik hier me echt in ging verdiepen, zo van, dat waren boze vrouwen die de straat op gingen en heel boos waren ofzo.

NYD En mannen haten, he Marie Lotte?

ML *lacht*

ING Ja en dat mag er ook gewoon zijn, Ik bedoel, boosheid is natuurlijk ook gewoon soms heel belangrijk.

NYD Ja zeker.

ING Ja, maar het is natuurlijk niet het enige en er waren ook veel stille krachten, die juist ervoor kozen om op een women-in-print manier aan de slag te gaan.

NYD Ja, er zijn gewoon heel veel verschillende invalshoeken geweest en die zijn er nog steeds. En wat je ook schreef in je boek: een ander belangrijk onderdeel van de vrouwen-boek-beweging, *de voortdurende discussies over de manier waarop feministen het beste hun steentje bij konden dragen aan het in handen nemen van media*.

Ik denk dat dat nog steeds gaande is, zo van: ja, maar de feministen zijn helemaal niet daarmee bezig. Of de feministen die focussen zich te veel daarop of daarop. Ik zag net nog een tweet, daar was ik in getagd, waar stond: Ik snap niet waarom DE feministen zich niet bezighouden met long-covid.

ML Ja, DE feministen. Dat hebben wij wel gedaan, de feministen.

NYD Ja en los van dat wij het wel hebben gedaan, dankzij de feministen bijvoorbeeld *Feminists against ableism*, weet ik wat voor groot probleem het is. Het is soms ook een beetje een soort fijne groep om gewoon lekker te zeggen van: jullie moeten daar eens even over praten met z'n allen.

ML Wie zijn dan de feministen in jouw ogen die dat dan niet doen?

NYD Ja dat weet ik dus niet, maar dat is dat gebeurt dus heel vaak in deze wereld zo van de feministen zijn veel te veel bezig met de clit vinden. Nou nou nou misschien een beetje kort door de bocht, want ik ken ook heel veel feministen die met heel veel andere dingen bezig zijn.

ML Naast de clit

NYD Maar dat was dus toen eigenlijk ook al dat ze onderling op elkaar zaten te fitten van nou, jij hebt niet radicaal genoeg en: jij hebt het alleen maar hierover. Ik vind dat leuk om te zien.

ML Eigenlijk is er dus niks veranderd en *I like it*.

NYD En ook wel.

ING Ja, je had toen geen Twitter. Toen zei je het misschien tegen iemand of achter iemands rug om, of je schreef het in een blaadje.

NYD En hoe kijk je naar de feministische media nu? Is het nog steeds nodig? Gebeurt het?

ING Het is sowieso nodig, natuurlijk, maar het is zo'n ander klimaat waarin je zit. Ja, ik kan dat gewoon niet echt vergelijken, denk ik.

NYD Nee, ik denk ook als je nu een stuk over partnergeweld, longcovid of noem het maar op: als je dat wil schrijven, dan kan je daar best wel mee terecht in de mainstream media en waar het dan bij Atalanta zo was van nee dit willen we niet, dat daar nu wel meer ruimte voor is, maar dat er nog steeds heel veel perspectieven wel echt ontbreken, en dat het nog steeds veel beter kan. Maar er is natuurlijk wel veel meer groot podium wat je kan pakken.

ML Er is ook in de mainstream media natuurlijk meer aandacht voor maar, die gaan vaak ook wel lekker op die clif als het gaat over seks of je lijf, body positivity, daar happen we wel op want dat is gewoon een heel sexy onderwerp, maar de moeilijkere, intersectionele of onderwerpen als gemarginaliseerde groepen, dan is het allemaal nog super ondergerepresenteerd.

NYD ja en de nuance is vaak lastig

ML Dat ook ja.

NYD En de veelzijdigheid van een onderwerp of van een probleem is ook vaak lastig, maar zoals dat er toen helemaal niet was, is dat natuurlijk niet te vergelijken met nu, met de mensen die je om je heen ziet maar het kan gewoon nog steeds veel beter. Ja, ik bedoel, wij zitten hier niet voor niks.

ML Al vijf jaar.

NYD Ja precies, alweer vijf jaar.

ML En wat zou je, of misschien we, willen zeggen tegen feministen die dit horen en denken. Hmm, laat ik ook eens zoiets opzetten.

ING Ik denk dat het sowieso een goed idee is. Ik heb zelf best veel gehaald uit het maken van een eigen boek. Het geeft in één keer een heel andere lading ding aan aan wat je doet of wat je denkt, omdat het er echt is, en mensen kunnen het echt lezen. Dat geeft best wel wat kracht om te denken van hé, dit doet er ook echt toe. Ja, dat moet ik ook vaak tegen mezelf zeggen, hoor, maar het hoeft niet perfect te zijn wat je doet. Je kan niet alles goed doen en je mag daarin ook veel fouten maken. Maar het is vooral zo dat ik iedereen aan zou moedigen om dingen te maken. Ik ben zelf al iemand die heel erg houdt van fysieke dingen, dus boeken. Maar je kan ook in andere vormen je ideeën verspreiden en podcasts zijn tegenwoordig heel hip.

NYD Ja en een boek uitgeven, dat is nog best een opgave om dat voor elkaar te krijgen.

ING Ja, ik had wel geluk, want het werd eigenlijk gewoon een beetje in mijn schoot geworpen. Je kan met best wel weinig middelen een boek maken tegenwoordig.

ML Nou ja, je moet je tijd erin steken natuurlijk.

ING Je moet tijd hebben en de skills en misschien kun je daar mensen voor vragen die je kent, maar het is best wel goed te doen.

ML Zeg je verbaasd: het is eigenlijk best wel goed te doen!

NYD Ja, nou, datzelfde geldt ook echt voor podcast. Want als je luistert en je denkt ik kan dit beter of anders, of er mist van alles: ga gaat alsjeblieft maken want het is dus niet zo moeilijk en ook qua apparatuur: je hoeft daar niet meteen een enorme smak geld tegenaan te gooien, begin gewoon is eigenlijk dan de boodschap.

ML En zet je vooral over de emotionele/mentale drempels heen, want die zijn voor mij altijd het grootste. En doe het in sommige gevallen met iemand, want dat helpt ook.

fluistert doe het met iemand

NYD Een mooie afsluiter van dit gesprek.

EINDTUNE

NYD Dit was aflevering 133! Inge Frank, dank voor je komst! En mensen: lees dat boek: Vlinders kom uit je cocon! Shownotes van deze aflevering vind je op damnhoney.nl/aflevering-133 en daar vind je een paar dagen na het verschijnen ook het transcript van deze aflevering

ML Dank aan de drie heiligen rotsen in de branding Daniël van de Poppe, Lucas de Gier en Liesbeth Smit

NYD Bedankt transcriptcluppie: Paulien, Yvonne, Ymke, Melissa, Paula, Pieke, Guusje, Tess, Maaïke en voor de laatste keer: DJUNA! HEEEL VEEL ERG ENORM BEDANKT voor al je typwerk Djuna!!

ML Amberscript, hoort u mij, hallo! Amberscript is de transcribeer-software die we gratis en voor niks mogen gebruiken. FIJN DAT JE ER BENT AMBERTJE, DANK!

NYD Stuur post naar info@damnhoney.nl

ML En als je het kunt missen, steun ons met financieel GELD, zodat we ons een beetje staande kunnen houden in deze kapitalistische samenleving zonder af te doen aan onze normen, waarden en idealen! Vanaf een euro per maand kan dat al via petjeaf.com/damnhoney - en we maken tweewekelijks een bonuspodcast voor je

genaamd 'Je doet het er maar mee'

NYD Of doe het niet he

ML want zoals altijd: zelf weteeeeeee